LA COL·LECCIÓ CERVANTINA EN LA BIBLIOTECA VALENCIANA

PASSAT, PRESENT I FUTUR

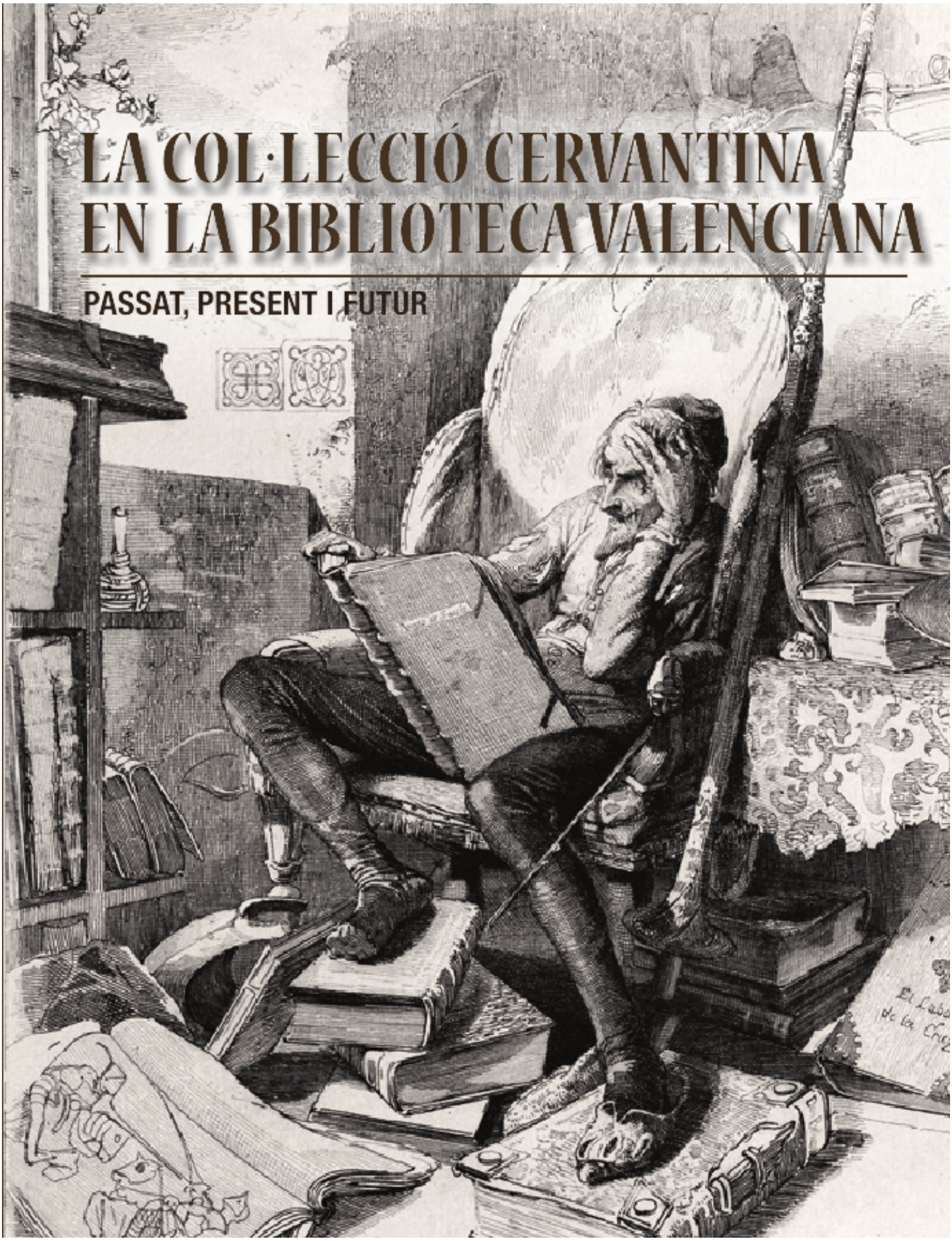

LA COL·LECCIÓ CERVANTINA EN LA BIBLIOTECA VALENCIANA

PASSAT, PRESENT I FUTUR

Abril - Setembre 2012

GENERALITAT VALENCIANA

Biblioteca Valenciana

Esta exposició pretén donar a conéixer la Col·lecció Cervantina, la seua història, els seus fons i les diverses i variades formes de difusió documental del Quixot i altres obres de Cervantes (traduccions, edicions il·lustrades, adaptacions per a xiquets, etc.), fins a arribar, ja en el segle xxi, al llibre electrònic i a les biblioteques digitals.

És també un homenatge a Francesc Martínez i Martínez, i una aproximació al paper dels bibliòfils i als avatars que passen les seues col·leccions que, en casos afortunats com este, acaben depositades en biblioteques nacionals, íntegres i ben conservades.

La relació de Cervantes amb València ha quedat reflectida en monuments i places de tota la trama urbana de la ciutat.

Pàgina anterior:
Benlliure, Marià
Monument a Cervantes
Realitzat en 1905 en ocasió del III Centenari del Quixot. En 1916, coincidint amb els tres-cents anys de la mort de Cervantes, es va instal·lar al seu emplaçament actual al carrer Guillem de Castro de València.

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Fons Desfilis

García, Antonio
Retrat de Francesc Martínez i Martínez
ca. 1910

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Arxiu Sánchez-Cutillas

I. PASSAT.
ORIGEN I HISTÒRIA DE LA COL·LECCIÓ

Francesc Martínez i Martínez (Altea, 1866-València, 1946) va iniciar la seua Col·lecció Cervantina en 1905. Els preparatius per a commemorar a València el III Centenari de la publicació del Quixot van despertar la seua admiració per Cervantes, interés que no va abandonar fins que va morir. No oblidem la passió que Cervantes ha despertat sempre a València i en els valencians, passió que proven les primerenques edicions de la seua obra a les nostres terres, la biografia que d'ell fera Maians, les escultures i places dedicades a l'escriptor en tot el nostre territori o el seu reflex en mostres de cultura popular com ara les Falles.

Esta col·lecció es conservava a la seua vivenda particular, un palauet del segle xix del carrer del Governador Vell de València. Martínez prompte va reunir un important fons, de manera que en 1919 ja posseïa quasi un centenar d'edicions anteriors a 1800, incloent-hi l'edició valenciana del Quixot de Pere Patrici Mey (1605) o la impresa a Brussel·les en 1611. A més de llibres, hi va anar incorporant objectes molt diversos: llibrets de falla, dibuixos, escultures, joguets, gravats, ceràmica, cromos, baralles o segells sobre el Quixot o motius cervantins.

A més, Francesc Martínez i Martínez no es va limitar a ser un col·leccionista passiu. Va escriure articles i estudis sobre Cervantes, va promoure el coneixement general de la seua obra patrocinant-ne diverses edicions i va ser també l'autor d'una traducció inèdita del Quixot en valencià (1923).

Poc abans del començament de la Guerra Civil, la biblioteca havia assolit una gran importància, tant per la quantitat com per la qualitat de les obres que la componien, fins al punt de ser qualificada per Juan Sedó Peris-Mencheta com *"una de les millors biblioteques cervantines particulars que existixen en el món"*.

El febrer de 1937 l'acabat de crear Institut d'Estudis Valencians es va fer càrrec de la col·lecció i va obligar el seu propietari a firmar un document de cessió, per la qual cosa la biblioteca va passar al local de l'Institut. Es va convertir així en el nucli de la fallida Biblioteca del País Valencià, projecte que pretenia crear una biblioteca de tipus nacional semblant a la Biblioteca de Catalunya.

Una vegada finalitzada la guerra van començar les gestions per a aconseguir la recuperació de la biblioteca. El dia 9 d'octubre de 1939 Francesc Martínez va recuperar els seus llibres i es va dedicar a classificar-la i a continuar incrementant-la.

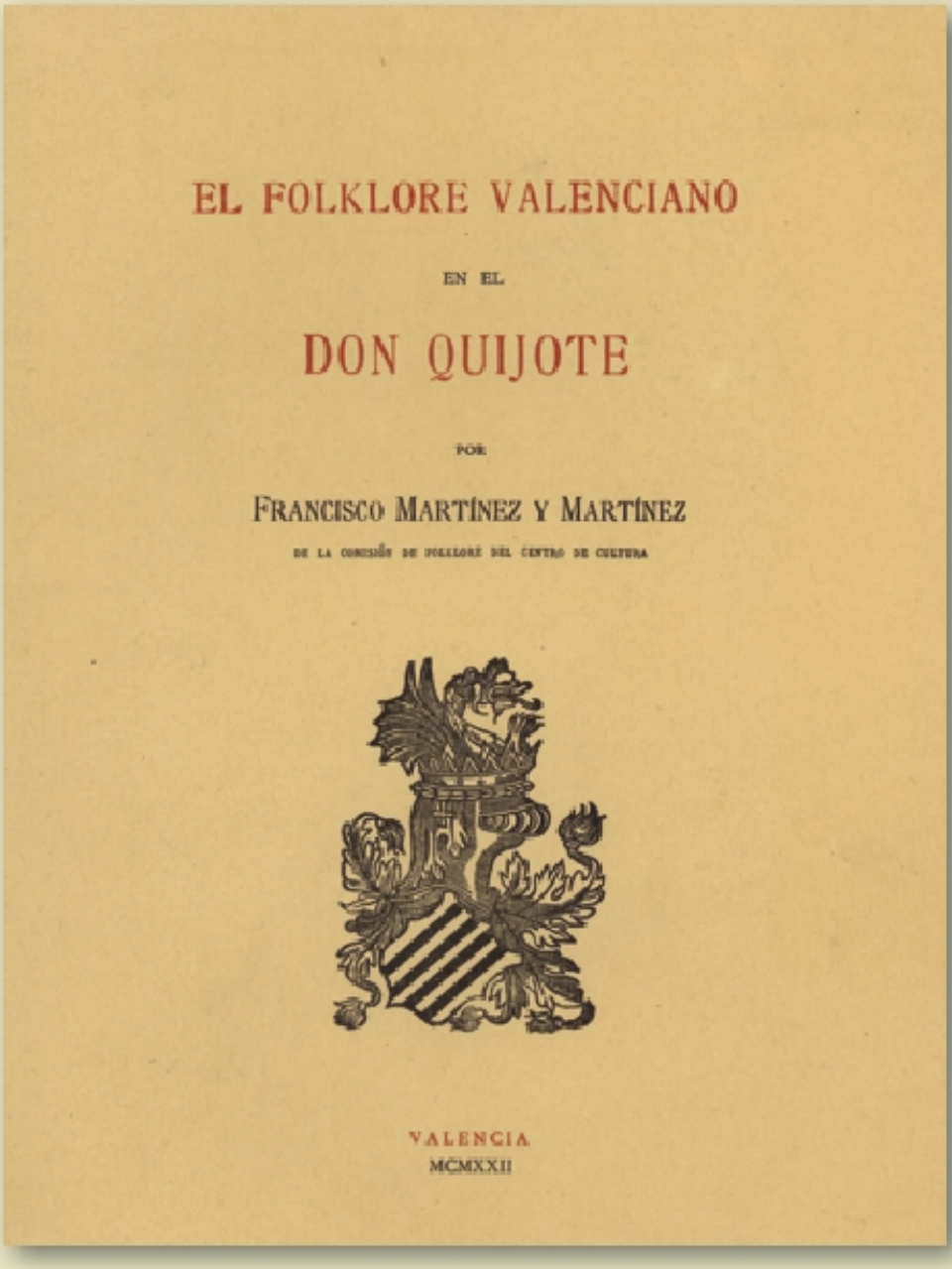

MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, FRANCESC
El folklore valenciano en el Don Quijote
València: Centro de Cultura Valenciana, 1922

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

Després de la seua mort en 1946, els seus familiars van iniciar les gestions per a vendre-la. El diari *Las Provincias*, junt amb la Reial Societat Econòmica d'Amics del País, van fer una campanya per evitar que isquera de la ciutat de València. Per fi, l'any 1952, la Diputació Provincial de València la va adquirir comprant-la als seus hereus.

En 2001, la Diputació va depositar la col·lecció en el Monestir de Sant Miquel dels Reis per un termini de 25 anys. La Biblioteca Valenciana va assumir el compromís de mantindre actualitzada la col·lecció, adquirint noves edicions i donant-li el mateix tractament documental que a la resta dels seus fons, però mantenint íntegre i recognoscible el fons original. Des de llavors, més de 2.000 exemplars han enriquit esta col·lecció, molts provinents d'edicions estrangeres de difícil consecució a Espanya.

EL INGENIOSO
HIDALGO DON QVI-
xote de la Mancha.

Compuesto por Miguel de Cervantes Saauedra.

DIRIGIDO AL DVQVE DE
Bejar, Marques de Gibraleon, Conde de Benalcaçar, y
Bañares, Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor
de las villas de Capilla, Curiel,
y Burgoillos.

BIBLIOTECA DE LA DIPUTACION VALENCIA

Impresso con licencia, en Valencia, en casa de
Pedro Patricio Mey, 1605.

A costa de Iusepe Ferrer mercader de libros,
delante la Diputacion.

Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[Don Quijote de la Mancha]
El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha
A València: a casa de Pere Patrici Mey, 1605

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[Persiles y Segismunda]
Los Trabaios de Persiles y Sigismunda
A Madrid: per Iuan de la Cuesta: a costa de Iuan de Villaroel, 1617
Edició contrafeta. L'any real d'edició és, segurament, 1668

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

II. PRESENT.
UNA COL·LECCIÓ RICA I DIVERSA AL SERVICI D'INVESTIGADORS I CIUTADANS

La Col·lecció Cervantina, que el març de 2012 arribava als 4.442 documents, és, ara com ara, una de les més importants col·leccions especialitzades en Cervantes que hi ha a Espanya. És una mostra variada i rica, que inclou tant edicions d'obres de Cervantes com estudis sobre la seua vida i altres aspectes relatius a la producció de l'autor del Quixot.

Entre les versions més antigues en castellà del Quixot, la Col·lecció Cervantina posseïx, a més de les ja esmentades de València (Mey, 1605) i Brussel·les (Roger Velpius i Huberto Antonio, 1611), les edicions de Milà (Pedromártir Locarni, 1610) o Londres (Tonson, 1738), edició esta última que inclou una biografia de Cervantes a càrrec de Gregori Maians.

La Col·lecció Cervantina conté també unes altres edicions molt interessants de Cervantes: la primera edició de les comèdies i els entremesos (1615), una edició raríssima de *Los trabajos de Persiles y Segismunda*, l'edició de París de 1611 de La Galatea o exemplars de les primeres edicions de les *Novelas Ejemplares*.

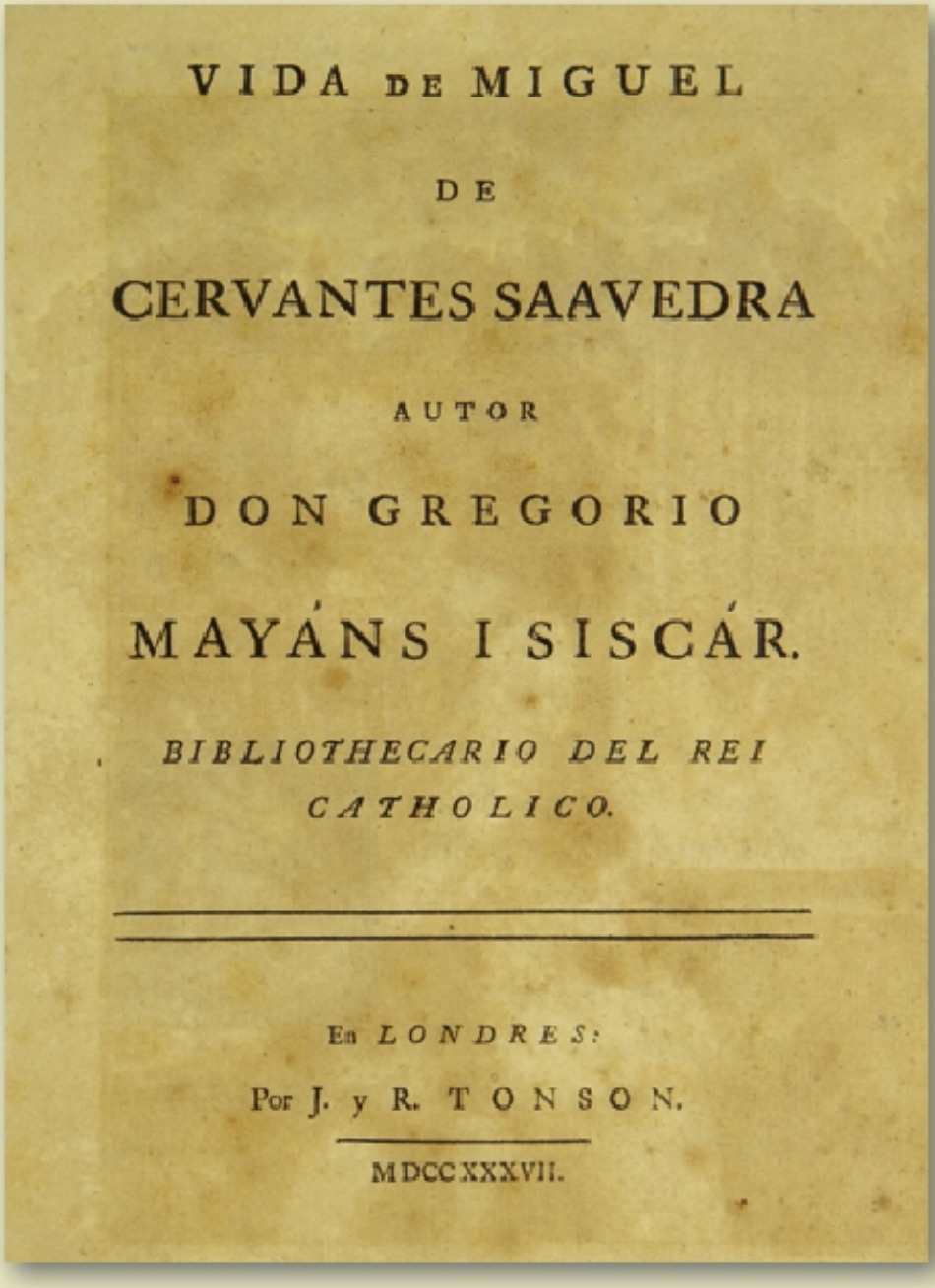

VIDA DE MIGUEL

DE

CERVANTES SAAVEDRA

AUTOR

DON GREGORIO

MAYÁNS I SISCÁR.

BIBLIOTHECARIO DEL REI CATHOLICO.

En *LONDRES:*

Por J. y R. TONSON.

MDCCXXXVII.

Mayáns y Síscar, Gregorio (1699-1781)
Vida de Miguel de Cervantes
Londres : J. y R. Tonson, 1738

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[*Don Quijote de la Mancha*. Anglés]
The history of Don-Quichote: The first parte [sic]
[S.l.]: Blounte, [1617?]

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

El seu gran èxit va fer que el Quixot es traduïra a nombroses llengües. Actualment, la nostra col·lecció disposa d'exemplars del Quixot en 29 idiomes, com ara el rus, el croat, l'àrab, el xinés, l'hindi o el japonés.

Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[Don Quijote de la Mancha. Japonés]
[Don Quijote]
Tòquio: Shoeido, 1918 (any 7 de l'era Taisho)

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

TRADUCCIONS DEL QUIXOT EN LA COL·LECCIÓ CERVANTINA

Idioma	Nombre d'edicions distintes	Any d'edició de l'exemplar més antic
Albanés	1	2003
Alemany	31	1669
Àrab	5	1998
Armeni	1	1913
Búlgar	1	2001
Català	9	1882
Xinés	2	2004
Danés	2	2002
Esperanto	1	2005 ca.
Èuscar	1	1976
Finlandés	1	2003
Francés	51	1681
Gallec	2	1992
Grec	3	1860
Hebreu	1	1910 ca.
Hindi	1	2006
Hongarés	2	1943
Anglés	54	1617
Italià	12	1677
Japonés	4	1918
Lituà	1	2004
Noruec	3	1916
Polonés	5	1899
Portugués	6	1794
Romanés	1	2004
Rus	5	2000
Serbocroat	1	1895
Suec	1	1857
Yidich	1	1911

Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[Don Quijote de la Mancha]
El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha: compendiado para que sirva de libro de lectura en las escuelas por un apasionado de su autor
Madrid: Sucesores de Hernando, 1904

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

Així mateix, des que en 1648 va aparéixer la primera traducció en llengua alemanya, adornada amb cinc làmines, se n'han publicat nombroses edicions il·lustrades, unes vegades amb tosques estampes i d'altres amb làmines i artístics gravats realitzats per reconeguts artistes espanyols i estrangers. D'entre tota la varietat d'edicions il·lustrades que posseïx la Col·lecció, destaca l'edició de la Reial Acadèmia Espanyola realitzada per Joaquín Ibarra en 1780, considerada un dels més bells i perfectes treballs de la tipografia nacional. Més modernes, però igual d'apreciables són les il·lustracions de Gustav Doré, Segrelles, Saura, Boix, Mingote o Dalí.

El fet que en 1905 es commemorara el III Centenari de la publicació del Quixot va fer que les edicions es multiplicaren. D'este any són, per exemple, l'edició facsímil que va fer l'Hispanic Society de Nova York de les primeres edicions de Juan de la Cuesta; les edicions d'Octavi Viader sobre diferents tipus de paper i el *Quijote del Centenario*, editat per Cabrera amb il·lustracions de grans artistes.

La Reial Orde, publicada eixe mateix any, que obligava a llegir el Quixot a les escoles, va suposar la publicació de nombroses versions adaptades per a xiquets.

El Quixot vist per diferents artistes i il·lustradors:

José del Castillo (1780)

Bartolomeo Pinelli (1834)

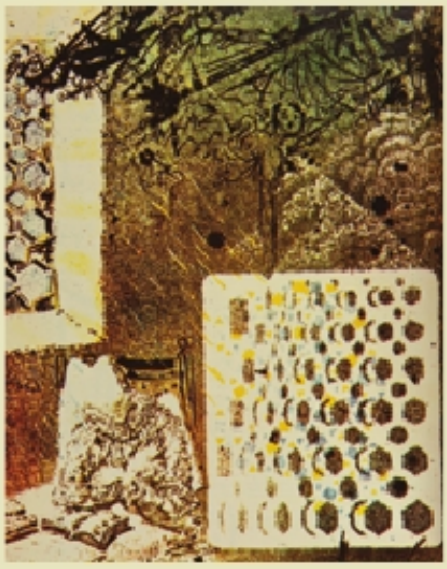

Dalí (1965)

Segrelles (1966)

Gustav Doré (1869)

Mingote (2004)

A més, en la biblioteca podem trobar nombroses obres sobre Cervantes i sobre el Quixot: biografies, estudis crítics, homenatges, catàlegs, discursos, diccionaris, receptes de cuina, programes de festes, obres de teatre, revistes satíriques, periòdics, còmics, música o retalls de premsa. En definitiva, qualsevol cosa, de vegades fins i tot inimaginables, sobre l'obra més universal de la nostra literatura.

Pàgina següent:
Máquinas Singer para coser
Madrid: Lit. Bernardo Rodriguez, ca. 1905

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina

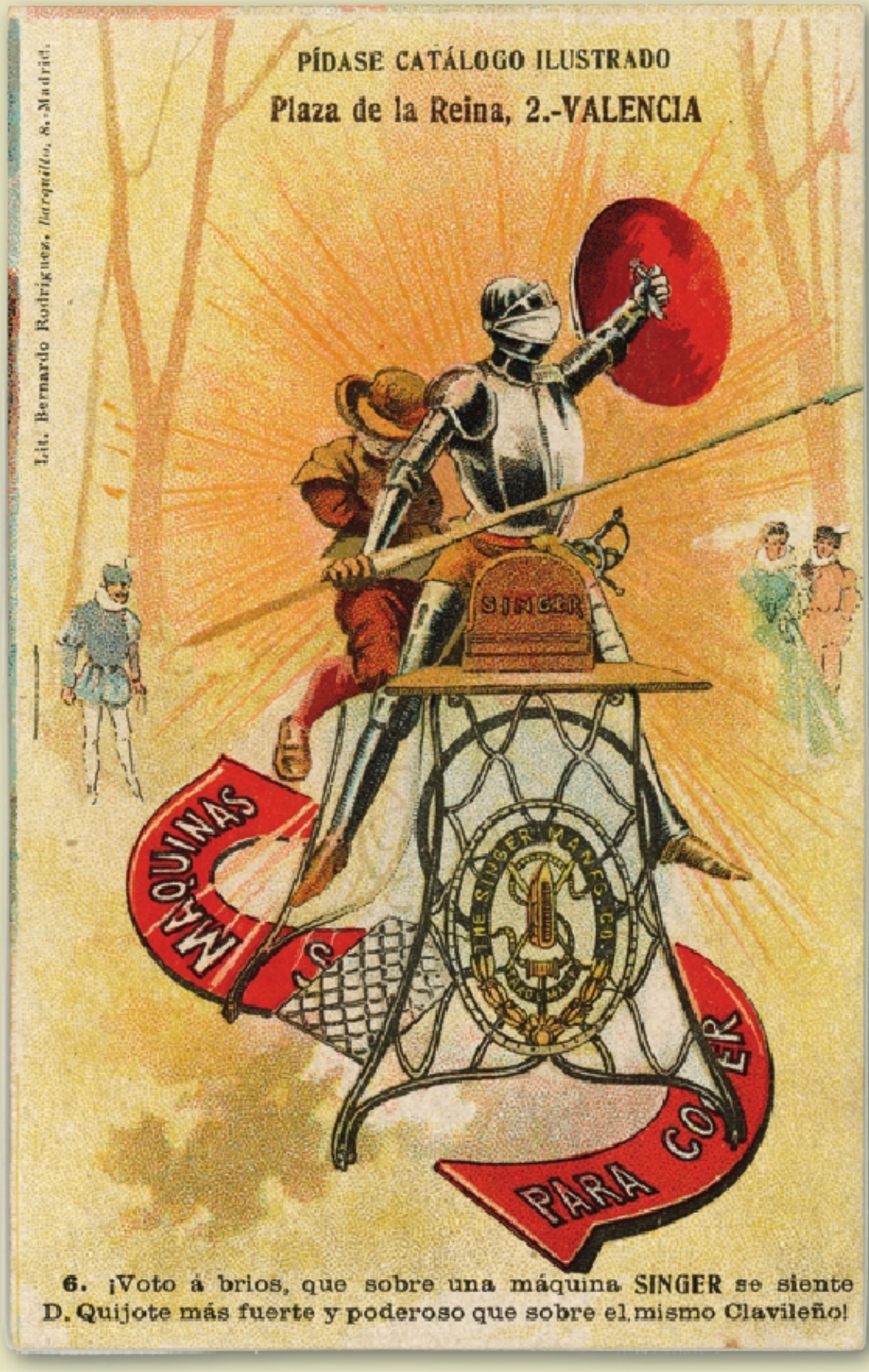

6. ¡Voto á brios, que sobre una máquina **SINGER** se siente D. Quijote más fuerte y poderoso que sobre el mismo Clavileño!

Fotografía de María Jesús Blasco Sales

III. FUTURO. CERVANTES DIGITAL

En el segle xxi, les noves tecnologies i la universalització d'Internet han creat noves formes de donar a conéixer els clàssics. Hui en dia, Cervantes es pot llegir no sols en paper sinó també en ordinadors, llibres o tauletes electròniques, i inclús per mitjà del mòbil.

Menció a part mereixen les biblioteques electròniques com a forma de difusió de l'obra d'este autor universal. Entre estes, cal citar la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Creada en 1999, s'ha convertit en la biblioteca digital més important d'autors en llengua castellana. Reunix més de 130.000 obres digitals, majoritàriament obres i edicions de o sobre Cervantes.

Tampoc podem oblidar la Biblioteca Valenciana Digital (BIVALDI), promoguda per la Generalitat a través de la Biblioteca Valenciana, on podrem trobar l'edició de 1605 del Quixot de Mey, i en la qual en un futur s'inclouran altres obres amb el text íntegre del nostre immortal escriptor.

LA COL·LECCIÓ CERVANTINA EN LA BIBLIOTECA VALENCIANA

PASSAT, PRESENT I FUTUR

Organitza: Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.
Lloc: Sala Capitular del Monasterio de San Miguel de los Reyes.
Dates: De abril a septiembre de 2012.

Edita:
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.
Textos:
Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.
Disseny:
Malabar Serveis Gràfics i Editorials.
Impressió:
Fernando Gil Artes Gráficas.

D.L. V-1145-2012

Imatge coberta:
Schroedter, A. *[Quijote leyendo]*
En: Cervantes Saavedra, Miguel de (1547-1616)
[Don Quijote de la Mancha. Alemán]
Leben und Taten des scharfsinnigen Edlen Don Quijote von La Mancha.
Köln am Rhein : Verlegt bei Hermann & Friedrich Schaffstein, ca. 1900

Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu. Col·lecció Cervantina.

SOM cultura

GENERALITAT VALENCIANA

Biblioteca Valenciana